# BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

**Madaminova Durdona Haydarqul qizi**

Guliston davlat pedagogika instituti Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 16-22 guruh talabasi

**Annotatsiya:** Ushbu tezisda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ qobiliyatni rivojlantirishning samarali usullari, pedagogik yondashuvlar hamda interfaol metodlarning ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish, erkin muloqotga kirishish ko‘nikmalarini shakllantirishda innovatsion texnologiyalar va zamonaviy ta’lim metodlarining o‘rni yoritilgan. Shuningdek, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijtimoiy faolligi va nutq madaniyatini rivojlantirish masalalari asosli dalillar asosida bayon etilgan.

**Kalit so‘zlar:** kommunikativ qobiliyat, kommunikativ kompetensiya, interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar, boshlang‘ich ta’lim, nutq rivojlantirish, pedagogik yondashuv, muloqot ko‘nikmalari.

**Annotation:** This thesis scientifically analyzes effective methods, pedagogical approaches, and the importance of interactive techniques in developing communicative abilities in primary school students. The study highlights the role of innovative technologies and modern teaching methods in improving students’ oral and written speech, as well as in developing their free communication skills. Furthermore, the thesis explains, based on well-grounded evidence, the significance of forming communicative competence in enhancing students’ independent thinking, social activity, and speech culture.

**Keywords:** communicative ability, communicative competence, interactive methods, innovative technologies, primary education, speech development, pedagogical approach, communication skills.

**Аннотация:** В данной тезисной работе научно проанализированы эффективные методы, педагогические подходы и значение интерактивных методов в развитии коммуникативных способностей учащихся начальных классов. В ходе исследования раскрыта роль инновационных технологий и

современных методов обучения в развитии устной и письменной речи учащихся, а также в формировании навыков свободного общения. Кроме того, на основе обоснованных доказательств освещены вопросы формирования коммуникативной компетенции, способствующей развитию самостоятельного мышления, социальной активности и культуры речи учащихся.

**Ключевые слова:** коммуникативные способности, коммуникативная компетенция, интерактивные методы, инновационные технологии, начальное образование, развитие речи, педагогический подход, навыки общения.

Bugungi kunda ta’lim tizimida o‘quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki ularning erkin fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi hamda muloqot madaniyatini shakllantirishga ham alohida e’tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Chunki aynan boshlang‘ich ta’lim bosqichida bolaning nutqi, dunyoqarashi, fikrlash doirasi va ijtimoiy munosabatlarga kirishish ko‘nikmalari shakllanadi. Shu sababli o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish ta’lim samaradorligini oshirish bilan birga, ularning shaxs sifatida kamol topishida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Kommunikativ kompetensiya — bu shaxsning o‘z fikrini og‘zaki va yozma ravishda aniq, ravon va mantiqiy ifoda eta olish, boshqalarning fikrini tinglash va tushunish, turli ijtimoiy vaziyatlarda samarali muloqotga kirisha olish qobiliyatidir. Ushbu kompetensiya o‘quvchilarning nafaqat ona tili fanini, balki boshqa fanlarni ham muvaffaqiyatli o‘zlashtirishiga yordam beradi. Chunki muloqot qila oladigan, savol berish va javob qaytarishga qodir bo‘lgan o‘quvchi dars jarayonida faol ishtirok etadi va bilimlarni tezroq egallaydi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ qobiliyatini rivojlantirishda nutqiy faoliyatni shakllantirish muhim o‘rin tutadi. Nutq insonning asosiy aloqa vositasi bo‘lib, uning rivojlanishi o‘quvchining fikrlash jarayoniga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli dars jarayonida o‘quvchilarning lug‘at boyligini oshirish, yangi so‘z va iboralarni o‘rgatish, matn ustida ishlash, hikoya tuzish, voqealarni qayta hikoya qilish kabi metodlardan samarali foydalanish zarur. Bunday mashg‘ulotlar o‘quvchilarning so‘z boyligini kengaytiradi va o‘z fikrini erkin ifodalashga yordam beradi. O‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda tinglash ko‘nikmalarini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega. Ko‘pincha muloqot faqat gapirish bilan bog‘liq deb qaraladi, ammo samarali muloqotning asosiy omillaridan biri tinglay olish qobiliyatidir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ertaklar, hikoyalar, she’rlar yoki audiomatnlarni tinglatish orqali ularning tinglab tushunish malakasi rivojlantiriladi. Tinglangan material yuzasidan savollar berish, voqealarni ketma-ketlikda aytib berish yoki asosiy mazmunni qayta hikoya qilish o‘quvchilarning diqqatini va eslab qolish qobiliyatini mustahkamlaydi.

Muloqot jarayonida o‘quvchilarning o‘z fikrini erkin ifoda eta olishi juda muhimdir. Shu sababli boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e’tibor berilishi kerak. Bunda didaktik o‘yinlar, rolli o‘yinlar, sahna ko‘rinishlari va dialoglardan foydalanish samarali natija beradi. Masalan, “Do‘konda”, “Mehmonda”, “Shifokor huzurida” kabi rolli o‘yinlar orqali bolalar turli

vaziyatlarda qanday muloqot qilishni amaliy ravishda o‘rganadilar. Bu esa ularning nutqini boyitadi, ijtimoiy faolligini oshiradi va o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi. Interfaol metodlar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning eng samarali usullaridan biri hisoblanadi. Interfaol metodlar orqali o‘quvchilar dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Bahs-munozara”, “Savol-javob”, “Insert” kabi metodlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va erkin muloqot qilishiga yordam beradi. Ayniqsa, kichik guruhlarda ishlash o‘quvchilarning bir-biri bilan hamkorlikda ishlash, o‘zaro fikr almashish va jamoada faoliyat yuritish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Guruhli ishlarda har bir o‘quvchi o‘z fikrini bildirishga intiladi va boshqalarning fikrini tinglashni o‘rganadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ qobiliyatini rivojlantirishda kitob o‘qishning o‘rni ham beqiyosdir. Kitob mutolaasi o‘quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi, nutq boyligini oshiradi va fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Ayniqsa, ertaklar, bolalar adabiyoti namunalarini ifodali o‘qish va muhokama qilish bolalarda muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. O‘qilgan asar yuzasidan suhbat tashkil etish, qahramonlarga tavsif berish yoki voqealarga munosabat bildirish o‘quvchilarning erkin fikr yuritishiga yordam beradi. Yozma nutqni rivojlantirish ham kommunikativ kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. O‘quvchilarga hikoya, insho, bayon va turli ijodiy matnlar yozdirish orqali ularning yozma muloqot qilish ko‘nikmalari shakllantiriladi. Yozish jarayonida o‘quvchi o‘z fikrini tartibli va mantiqiy ifodalashga harakat qiladi. Shuningdek, yozilgan matnni tahrir qilish, xatolarni tuzatish va matn ustida ishlash orqali o‘quvchilarning savodxonligi oshadi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham kommunikativ qobiliyatni rivojlantirishda samarali vositalardan biridir. Zamonaviy ta’lim jarayonida multimedia vositalari, videoroliklar, elektron darsliklar va ta’limiy o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Masalan, videorolik asosida suhbat tashkil etish yoki audio matnlarni tinglash orqali savollarga javob berish o‘quvchilarning tinglash va gapirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, interaktiv dasturlar orqali tashkil etilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning mustaqil ishlash qobiliyatini ham oshiradi. Ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Bola eng avvalo oilada muloqot qilishni o‘rganadi. Shu sababli ota-onalar farzandlari bilan ko‘proq suhbatlashishi, kitob o‘qib berishi, fikr almashishi va savollariga e’tibor bilan javob berishi zarur. Oila va maktab hamkorligi natijasida o‘quvchilarning muloqot qilish qobiliyati yanada rivojlanadi. O‘qituvchi va ota-onalar birgalikda boladagi kommunikativ muammolarni aniqlab, ularni bartaraf etishga harakat qilishi kerak.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish jarayonida o‘qituvchining roli alohida ahamiyatga ega. O‘qituvchi dars jarayonida o‘quvchilar uchun qulay psixologik muhit yaratishi, ularni erkin fikr bildirishga undashi va har bir o‘quvchining fikriga hurmat bilan yondashishi lozim. O‘qituvchining nutqi ravon, aniq va ta’sirchan bo‘lishi o‘quvchilar uchun namuna vazifasini bajaradi. Shuningdek, o‘qituvchi o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda turli metod va texnologiyalardan foydalanishi zarur. Kommunikativ

kompetensiyasi rivojlangan oʻquvchi oʻz fikrini aniq va ravshan ifoda eta oladi, boshqalarning fikrini tinglaydi va tushunadi, turli vaziyatlarda mos muloqot usullarini tanlay oladi. Bunday oʻquvchilar guruh bilan ishlashda faol boʻladi, ijtimoiy muhitga tez moslashadi va oʻziga boʻlgan ishonchi yuqori boʻladi. Natijada ular kelajakda jamiyatda faol va muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlangʻich sinf oʻquvchilarida kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish zamonaviy taʼlimning muhim vazifalaridan biridir. Nutqiy faoliyatni rivojlantirish, tinglash va gapirish koʻnikmalarini shakllantirish, interfaol metodlardan foydalanish, axborot texnologiyalarini qoʻllash hamda ota-onalar bilan hamkorlik qilish orqali oʻquvchilarning kommunikativ kompetensiyasini samarali rivojlantirish mumkin. Bu esa oʻquvchilarning kelajakdagi taʼlimiy va ijtimoiy faoliyatida muvaffaqiyat qozonishiga mustahkam zamin yaratadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:**

1. Abduxalikova I. Boshlangʻich sinflarda kommunikativ faollikni rivojlantirish metodlari // ilmiy maqola, 2025.

2. Axmedova M. Boshlangʻich taʼlimda nutqiy kompetensiyani shakllantirish yoʻllari // ilmiy maqola, 2023.

3. Ismailova D. Boshlangʻich sinf oʻquvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish // ilmiy maqola, 2024.

4. Karimova N. Boshlangʻich taʼlimda dialogik yondashuv asoslari // ilmiy maqola, 2022.